

VIOLANT D'HONGRIA

per Xavier Renedo

S'ha dit que en el *Llibre dels fets*, i en general a les cròniques, les dones o bé destaquen per la seva absència o bé hi juguen un paper més aviat secundari o negatiu. No estic gaire d'acord amb aquesta afirmació. El *Llibre dels fets* no és, per descomptat, el *Llibre de les dones* o el *Llibre de les conquestes* d'un seductor, però això no vol pas dir que les dones no hi juguin un paper que poques vegades és negatiu i que en tot cas només és secundari perquè el centre del relat és sempre la figura del rei. Hi ha un grapat d'escenes en què les dones apareixen al costat de Jaume I fent un paper més que notable. Ja ho hem vist en l'episodi de l'intent de fuga nocturna del palau de la Suda, tallat en sec per la reina Elionor, no pas per covardia, com moltes vegades s'ha dit, sinó donant una lliçó de prudència política a un rei massa jove i mancat d'experiència.

Si el paper de la reina Elionor, llevat de l'episodi que acabo de comentar, és molt reduït, el de la reina Violant d'Hongria, la segona esposa de Jaume I, té molt més de relleu. Sens dubte té molt a veure amb tot plegat els setze anys que van viure junts com a marit i muller (1235-1251), els deu fills que van tenir (quatre mascles, cinc femelles i una criatura que va morir en el part) i la presència de la reina en alguns dels episodis més significatius de la conquesta de València. Violant, que havia nascut a Hongria pels volts del 1216, era filla d'Andreu II, rei d'Hongria, i de Violant de Courtenay, filla de l'emperador Pere I de Constantinoble. Era, per tant, un molt bon partit i no té res d'estrany que Jaume I la triés com a esposa en comptes d'altres propostes que li havien fet arribar.

Un bon partit

Tot i que venia d'un país molt llunyà, no sembla pas que Violant tingués gaires problemes a l'hora d'adaptar-se a la cort i als costums del seu nou país. Hi devia ajudar el fet de saber parlar francès, la llengua de la seva mare, però, sobretot, hi devia ajudar la seva intel·ligència. En els diversos episodis del *Llibre dels fets* en què apareix se la presenta com una dama

viva i desperta en qui Jaume I va acabar tenint molta confiança. La seva entrada directa en escena té lloc en els paràgrafs 239-240, poc després que Jaume I jurés de forma solemne en un famós discurs pronunciat al campament del Puig no sortir del regne de València fins a la conquesta de la seva capital. Formava també part de la promesa l'anada de la mateixa reina, i de Violant, la primera filla del matrimoni, a les terres valencianes per donar fe de la ferma voluntat del rei de no cedir contra l'oposició de part de la noblesa, que ja començava a estar cansada d'una campanya que feia uns quants anys, massa anys per aquests nobles, que durava.

En bona companyia

No era res extraordinari que les reines acompanyessin els seus marits en les campanyes bèl·liques. Ho tenim documentat fins i tot en les expedicions croades als territoris d'ultramar. Lluís VII, rei de França, per exemple, va anar a la segona croada acompanyat d'Elionor d'Aquitània, i els comtes de Flandes i de Tolosa hi van anar també en companyia de les seves esposes. (Cal dir, però, que al principi Lluís VII no volia que la seva esposa l'acompanyés, i que al final és possible que encara estigués menys satisfet de la seva companyia, donat que es van escampar molts de rumors als campaments croats sobre les relacions entre Elionor i Raimon de Poitiers). Ricard I d'Anglaterra, el famós Cor de Lleó, que era fill d'Elionor d'Aquitània, es va casar amb Berenguera de Navarra a Xipre, camí de la tercera croada, i la seva esposa va acompanyar-lo al principi de la campanya. La reina Violant, per tant, seguia un camí similar al que altres reines havien seguit en el passat. La seva vida, per altra banda, no va córrer cap perill, perquè gairebé mai no va estar en la primera línia del front.

Violant en la campanya de conquesta del regne de València

En el *Llibre dels fets* la reina Violant no és un personatge d'una sola peça: això sol ja és una bona prova que hi juga un paper que no pot ser qualificat de secundari. Entra en escena quan viatja a reunir-se amb el rei, acompanyada de l'infant Ferran, oncle de Jaume I, el mes de febrer del 1238, segons els càlculs de Ferran Soldevila. L'infant Ferran, en sintonia amb la noblesa reàcia a continuar donant suport a Jaume I, intenta convèncer el rei que abandoni la campanya valenciana perquè es tracta d'una empresa superior a les seves forces. La reina Violant també es mostra d'acord amb les paraules de l'infant Ferran. El rei, contrariat, suposa que «abdós s'eren acordats pel camí que així ho dixessen» (§ 240), però es

manté ferm en la decisió de continuar endavant. L'infant Ferran els abandona i la reina se'n va amb el seu marit cap a Borriana.

Un cop en terres valencianes, en contacte directe amb Jaume I i sense pressions externes, Violant canvia de parer de seguida. El rei, com ja hem vist, abandona de quan en quan el campament del Puig per anar-se'n a Borriana i fer possible que la seva esposa «fos ben alegre». També pot donar-se el cas, com passa en la presa de possessió d'Almenara, que sigui el rei qui la convidi, o la commini, a visitar-lo. Sigui com sigui, i siguin on siguin, les relacions entre Jaume i Violant arriben a uns nivells de cordialitat i de confiança extraordinaris. Ho posa molt bé en relleu el fet que, quan el rei de València comença a negociar, a mitjan mes de setembre, la capitulació de la ciutat, la primera persona a saber-ho sigui Violant. I no només és la primera persona a ser-ne informada, sinó que Jaume I li demana, a més, «si a ella bo li semblava» (§ 271), és a dir li demana consell sobre la proposta de capitulació. Més endavant, Violant serà l'única persona del bàndol cristià, a part del traductor, que acompanyarà el rei en les converses finals per la capitulació i la única persona a qui Jaume I demanarà consell al final de totes les negociacions.

Jugant un bon paper

No em sembla que es pugui dir d'una reina que té un paper com aquest en uns episodis tan transcendents dins del *Llibre dels fets* que sigui un personatge secundari. Violant d'Hongria juga, a més a més, un paper similar en altres episodis del mateix llibre. Durant el setge de Xàtiva, per posar només un altre exemple, la reina participa en un consell secret en la tenda del rei al costat de N'Hug de Folcalquer, mestre de l'orde de l'Hospital, Guillem de Montcada o Eiximèn Peres d'Arenós. Quan el rei demana consell, els cavallers reunits cedeixen la paraula a Violant, que creu que el rei ha d'optar d'una vegada per sempre per conquerir Xàtiva. Un cop acabat el discurs de Violant, el mestre de l'Hospital diu «No hi diré plus, que bon consell ha dat la regina» (§353). Jaume I no és, per tant, l'únic a mostrar confiança en els consells i les bones paraules de la reina.

Violant d'Hongria juga en el *Llibre dels fets* un paper similar al de Guillem de Montcada, l'heroi, encara que sigui en *off*, de la batalla de Portopí, o de Bernat Guillem d'Entença, l'heroi del Puig i també del setge de Borriana. Es tracta de personatges que només apareixen en uns episodis determinats, que de vegades —poques en el cas de la reina— entren en conflicte amb el rei i hi discuteixen, o fins i tot s'hi enfronten amb les armes, però que acaben jugant un paper d'homes, o dones, de la màxima confiança del rei.

En els episodis en què intervenen —les batalles de Portopí o de Santa Ponça, el setge de Borriana o el de València — el seu paper no és, ni de bon tros, secundari i, encara menys, negatiu. Una dama que havia vingut de terres tan llunyanes, i que va arribar a tenir una relació tan estreta amb Jaume I, no es mereixia menys.

© Xavier Renedo